

ПЗ9

1987

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М.П. Драгоманова

ПЛОТНИКОВА Олена Борисівна

НБ НПУ

імені М.П. Драгоманова

100310425

УДК 378.02:811.111

ДИДАКТИЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ

ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

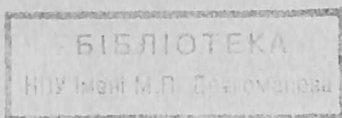
(на матеріалі вивчення іноземної мови)

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
академік АПН України
Мороз Олексій Григорович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри
педагогіки і психології вищої школи

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Алексюк Анатолій Миколайович
кандидат педагогічних наук, професор,
Панченко Григорій Денисович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, декан вечірнього факультету

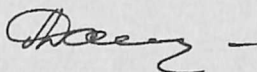
Провідна установа: Запорізький державний університет, кафедра соціальної
педагогіки і психології, Міністерство освіти і науки
України, м. Запоріжжя

Захист відбудеться “ 13 “ грудня 2001 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “13” *листопада* 2001р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вища педагогічна освіта, як зазначено в матеріалах II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, має забезпечувати підготовку нової висококваліфікованої генерації педагогічних кадрів, здатних успішно адаптуватися до трансформованих соціальних відносин і спрямовувати свої професійні зусилля на всебічний розвиток дитини як особистості і найвищої суспільної цінності.

Підготовка майбутнього вчителя у вищому педагогічному навчальному закладі значною мірою залежить від розв'язання утруднень адаптаційного перебігу першокурсників до нових умов навчання, зумовлених як недоліками шкільного навчання, відсутністю чіткої наступності між школою і вузом, так і упущеннями в організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Нехтування цією проблемою призводить до зниження успішності і мотивації навчання студентів, породжує низку особистісно-психологічних вад, зокрема в структурі самосвідомості і професійному самовизначенні.

Період дидактичної адаптації першокурсників є визначальним для розв'язання завдань наступних етапів професійного їх становлення. Водночас сформований загальний високий рівень адаптованості студента є сприятливим для його успішного пристосування до інших сфер життєдіяльності як під час навчання у вузі, так і після його закінчення.

Особливо актуальним є дослідження проблеми дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі як майбутніми її вчителями, так і студентами інших спеціальностей. В умовах розвою відкритого демократичного суспільства посилюються контакти з громадянами інших країн, відбувається інтенсивний міжнародний взаємобмін інформацією, в тому числі і через систему "Інтернет", що призводить до зростання соціальної і особистісної значущості знань іноземної мови. Проте недоліки її вивчення в школі, особливості шкільної і вузівської методики навчання породжують значні утруднення успішного опанування нею у вищій педагогічній школі. Окрім того, існує досить гостра проблема формування професійно-педагогічної спрямованості студентів, які навчаються за спеціальністю "Іноземна мова", відсутність якої є серйозною перешкодою для успішної адаптації випускників до викладання іноземної мови в школі. Отже, вирішення проблеми дидактичної адаптації першокурсників є однією з найважливіших передумов підвищення якості підготовки спеціалістів із вищою педагогічною освітою.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці накопичено вже чималий обсяг доробок, які присвячені дослідженню проблеми адаптації людини у різних сферах її життєдіяльності, в тому числі і в освітньо-педагогічній сфері.

У більшості наукових праць увага дослідників приділена аналізу різних аспектів професійної адаптації молодих учителів. Фундаментальні проблеми відображені в роботах Ю.К.Бабанського, С.Г.Вершловського, Є.А.Єрмолаєвої, О.Н.Кипічнікової, Н.В.Кузьміної, О.Г.Мороза, Н.В.Олександрова, Р.А.Семернікової, В.О.Сластьоніна, В.Е.Тамаріна та ін.

Питанням професійної адаптації випускника педагогічного вузу присвячена докторська дисертація О.Г.Мороза, психології становлення особистості молодого вчителя в процесі професійної адаптації - докторська дисертація О.Г.Солодухової. Проблема професійної адаптації була предметом дисертаційних досліджень В.А.Афанасова, Н.В.Головка, Г.М.Маннапової, С.В.Овдей, М.І.Педаєс, М.І.Скубій.

Дисертаційне дослідження Л.Ф.Бенедиктової було спрямоване на встановлення взаємозв'язку адаптації особистості студента до вузу з педагогічною діяльністю в школі. Сама ж проблема адаптації першокурсника до вузу досліджується в кількох напрямках.

Перший напрямок: дослідження наступності між шкільним і вузівським навчанням та готовності абітурієнтів до навчання у вузі (А.М.Алексюк, С.М.Годнік, К.Г.Делікатний, М.В.Левченко, О.Г.Мороз, Ю.А.Самарін та ін.).

Другий напрямок: аналіз психологічних і соціально-психологічних аспектів адаптації першокурсників (Ю.С.Бабахін, Д.Г.Елькін, О.М.Кашинська, Б.М.Петров, П.А.Просецький, В.А.Семиченко, Н.Є.Шафажинська тощо).

Третій напрямок: дослідження труднощів адаптаційного періоду і управління адаптаційним перебігом першокурсників (Д.А.Андрєєва, В.Баширова, М.Вахрушев, В.С.Вікторова, Ю.С.Колесніков, Г.В.Колос, Х.І.Лійметс, Б.Я.Недзвєцький, З.А.Оруджев, Б.М.Петров, В.Л.Плужний, С.І.Селіверстов, О.І.Суїменко та ін.).

Четвертий напрямок: аналіз особливостей навчально-виховного процесу на 1-му курсі і дослідження дидактичної адаптації першокурсників (Б.Ю.Абрайтис, І.М.Варава, М.М.Грищенко, К.Г.Делікатний, О.Г.Мороз, А.І.Новодворкіс, Г.Д.Панченко, П.А.Просецький та ін.).

Відокремлюється підхід до дослідження дидактичної адаптації першокурсників при вивченні окремих предметів у вузі. Так, В.І.Абраменко вивчав готовність студентів-першокурсників до сприйняття психології. Водночас проблема адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі залишається недостатньо досліджуваною. Кандидатська дисертація І.Н.Годинської присвячена вивченню періоду адаптації на початковому етапі навчання німецької мови в технічному вузі (1968 р.). Окремі аспекти адаптації першокурсників до умов навчання іноземної мови у вищій школі аналізуються в роботі С.Н.Тетіор. Дослідники приділяли більшу увагу мовно-лінгвістичним проблемам забезпечення наступності між шкільними і вузівськими курсами іноземної мови (Л.М.Абрасімова, А.С.Граніцька, Ж.М.Лебедева, В.М.Макєєва, Л.Г.Стабунова та ін.) та окремим методичним аспектам навчання першокурсників іноземної мови: самостійна робота (Н.А.Галайкіна, В.В.Губарева, Л.Ю.Куліш), індивідуальна робота зі студентами (Е.В.Горохова, К.И.Карлова, С.Е.Цисере) тощо.

Враховуючи актуальність і недостатню теоретичну розробку даної проблеми, ми вибрали тему дослідження: “Дидактична адаптація студентів першого курсу вищого педагогічного закладу (на матеріалі вивчення іноземної мови)”.

Тема дисертаційного дослідження відповідає темі наукового напрямку НПУ імені М.П. Драгоманова “Зміст, форми і методи фахової підготовки вчителів” та затверджена на Вченій Раді університету 24.06.1999 та на Раді з координації психолого-педагогічних досліджень АПН України 18.10.2000.

Об'єкт дослідження – процес адаптації першокурсників до вузівського навчання.

Предмет дослідження – особливості дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови в педагогічному навчальному закладі.

Мета дисертаційного дослідження – розробка і теоретичне обґрунтування системи факторів і педагогічних умов роботи з першокурсниками, яка б сприяла успішній їх адаптації до вивчення іноземної мови у вузі.

В основу нашого дослідження покладена **гіпотеза**:

процес дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі буде більш ефективним, якщо при конструюванні методичних підходів до навчання студентів враховуватиметься як їх загальний розвиток, так і рівень мовленнєвої підготовленості, а також індивідуальні особливості при засвоєнні навчального матеріалу.

Для досягнення мети і перевірки гіпотези розв'язувалися такі **завдання дослідження**:

1) Розкрити зміст та структуру дидактичної адаптації першокурсників до навчання у вузі.

2) Розкрити механізми адаптації студентів першого курсу до умов навчального процесу.

3) Виявити значущі для процесу дидактичної адаптації індивідуальні особливості студентів та показники їх підготовленості з іноземної мови.

4) Обґрунтувати шляхи і умови педагогічного керівництва процесом дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у педагогічній вищій школі як умови підвищення їх професійної підготовки.

Теоретико-методологічною основою дослідження були положення теорії про загальні закономірності формування особистості вчителя (Н.В.Кузьміна, О.Г.Мороз, Д.Ф.Ніколенко, В.О.Сластьонін, А.І.Щербаков та ін.); концептуальні положення філософії, соціології, психології та педагогіки щодо проблем адаптації людини в різних сферах її життєдіяльності (О.І.Введенський, І.П.Павлов, І.М.Сеченов та ін.); наукові дані про вікові особливості старшого юнацького і студентського віку (Г.С.Абрамова, І.С.Кон, Г.Шіхі); положення системного підходу як методологічного засобу пізнання психолого-педагогічних явищ; положення про соціальну детермінованість і творчу сутність особистості тощо.

Для розв'язання поставлених завдань був реалізований **комплекс методів дослідження**: теоретичне дослідження (аналіз, порівняння і класифікація теоретичних і експериментальних даних); лонгітюдний підхід і метод поперечних зрізів; низка психодіагностичних методів (тести, включене спостереження, опитування, експертна оцінка, а також аналіз результатів діяльності студентів); констатуючий і формуючий експерименти.

Інтерпретація отриманих результатів здійснювалася на основі генетичного і структурного методів з використанням статистичної обробки кількісних показників.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в Бердянському державному педагогічному інституті ім.П.Д.Осипенко.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів характеризується, на наш погляд, такими здобутками :

- подальшим розумінням дидактичної адаптації першокурсників як складного динамічного процесу входження студентів у новий освітньо-дидактичний простір, що зумовлюється як загальними особливостями вузівського навчання, так і специфікою вивчення певної навчальної дисципліни, зокрема іноземної мови;

- поглибленням розуміння адаптаційних труднощів першокурсників, їх досить великої індивідуальної варіативності залежно від особливостей вивчення студентами іноземної мови в школі, рівня загальних їх адаптивних можливостей;

- конкретизацією рівнів і розробкою показників адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у вищому педагогічному закладі, серед яких: підвищення самооцінки готовності до вивчення іноземної мови у вузі; стабілізація успішності, наближення її до шкільного рівня; зниження емоційної напруженості на заняттях із іноземної мови; зміцнення професійно-педагогічної спрямованості;

- розкриттям закономірностей динаміки адаптаційного перебігу, найбільш ефективним механізмом якого є педагогічне управління на основі врахування виявленого рівня іномовленнєвої підготовки студентів та їх індивідуально-психологічних особливостей;

- визначенням цілісної системи дидактико-методичних і соціально-психологічних умов успішної адаптації першокурсників до умов вузівського вивчення іноземної мови, найважливішою серед яких є реалізація індивідуального і диференційованого підходу до навчання студентів у розвивальній взаємодії з викладачами і однокурсниками.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що запропонований комплексний методичний підхід до вивчення англійської мови у вищій педагогічній школі сприяє успішному розв'язанню завдань подолання труднощів дидактичної адаптації першокурсників і тим самим підвищує ефективність навчального процесу;

розроблена методика дає змогу діагностувати адаптаційні труднощі першокурсників, рівень їх іномовленнєвої підготовленості і виявляти індивідуально-психологічні особливості їх навчально-пізнавальної діяльності;

представлені шляхи (умови і засоби) педагогічного управління дидактичною адаптацією першокурсників на основі врахування специфіки навчального предмета і особливостей вивчення іноземної мови у вищому педагогічному закладі.

Впровадження результатів дослідження в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (довідка № 02-10/1290 від 02.11.01), Волинському державному університеті імені Лесі України, Бердянському державному педагогічному інституті (довідка № 57/116-23 від 01.02.2001 р.) може бути використано задля вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів у вищій педагогічній школі на етапі адаптації першокурсників до нових умов навчання.

Особистий внесок полягає в обґрунтуванні діагностичного підходу до розв'язання завдань дидактичної адаптації першокурсників і розробці на його основі комплексу методичних прийомів, методів і засобів вивчення англійської мови у педвузі.

Вірогідність результатів дослідження зумовлена послідовністю реалізації теоретичних положень у вирішенні емпіричних завдань дидактичної адаптації, репрезентативною вибіркою (на різних етапах дослідження було охоплено від 165

до 400 першокурсників), вибраною сукупністю методів дослідження, а також застосуванням методів статистичної обробки даних, отриманих нами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробовані у виступах на Міжрегіональній щорічній науково-практичній конференції “Мови й культура народів Приазов’я”, щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Бердянського державного педагогічного інституту (1998-2001 рр.), на засіданнях кафедри іноземних мов і кафедри педагогіки та психології інституту, а також на засіданнях кафедри педагогіки і психології вищої школи НПУ імені М.П.Драгоманова(1999-2001). Основні положення і результати дослідження відображено в 5 публікаціях і доповідях на наукових конференціях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації 181 сторінка. Основний зміст дисертації викладено на 166 сторінках. Робота містить 3 рисунки, 14 таблиць на 11 сторінках. Список використаних джерел вклучає 187 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність; визначено об’єкт, предмет і мету дослідження; сформульовано гіпотезу і визначено завдання дослідження; вказується теоретико-методологічна основа і база дослідження; визначається наукова новизна, теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження, представлено їх апробацію та впровадження; окреслено особистий внесок автора; наводяться дані про структуру дисертації.

У **першому розділі** - “**Дидактична адаптація студента-першокурсника як проблема педагогіки**” проаналізовано стан дослідження проблеми дидактичної адаптації першокурсників вищого педагогічного навчального закладу у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці; розглянуто різні концептуальні підходи до розуміння явища “адаптація” і соціальні, психологічні та педагогічні аспекти адаптаційного перебігу; розкрито механізми адаптації студентів першого курсу до умов вузівського навчання іноземної мови; проаналізовано практику дидактичної адаптації першокурсників вищого педагогічного навчального закладу.

Поряд з терміном “дидактична адаптація студентів” нерідко вживаються й інші словосполучення, які є семантично і структурно близькими: “адаптація до умов навчання” (Д.А.Андреева, І.М.Варава, М.В.Левченко, С.Н.Тетіор та ін.), “адаптація студентів до навчально-виховного процесу”(Л.Г.Єгорова), “труднощі адаптації першокурсників до учбового процесу”(О.І.Суїменко), “подолання дидактичного бар’єру” (А.І.Новодворкіс) та ін. На наш погляд, найбільш точним є саме термін “дидактична адаптація”, бо концепт “дидактична” розкриває як об’єктно-змістовний аспект адаптації (зміст освіти, методи і організаційні форми навчання тощо), так і педагогічний аспект - процесуальне її функціонування залежно від навчальної (дидактичної) діяльності педагога.

Дидактична адаптація першокурсника - це складний динамічний процес входження студента в соціально-дидактичну взаємодію з викладачем шляхом

опанування ним нових форм, засобів і методів навчання, усвідомлення особливостей характеру і змісту організації навчального процесу у вузі. Це насамперед перехід від соціально-рольової позиції “учня”, якого навчають і виховують, до нової позиції “студента”, який сам навчається і самовдосконалюється.

В розділі обґрунтовується важливість дослідження механізмів і умов швидкої та ефективної адаптації студента до вивчення іноземної мови у вузі з огляду на непересічне значення її вивчення у фаховій підготовці і процесі становлення особистості майбутнього вчителя (і не лише вчителя іноземної мови).

У нашому дослідженні дидактична адаптація першокурсників розглядається як складний динамічний процес подолання труднощів навчальної діяльності на основі дії як загальносистемних, так і зумовлених конкретною адаптаційною ситуацією соціально-психологічних, індивідуально-особистісних і педагогічних її механізмів. При аналізі процесу дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови у вищій педагогічній школі ми враховували як об'єктивні, так і суб'єктивні його чинники, серед яких можна назвати:

- 1) особливості методичної системи навчання іноземної мови (зміст і характер лінгвістичних задач; співвідношення на заняттях різних видів і форм роботи над мовним матеріалом; організація самостійної роботи; форми контролю і критерії оцінки рівня оволодіння іноземною мовою; дидактична взаємодія в системі “студент-викладач” тощо);
- 2) індивідуально-психологічні особливості студентів (рівень мовленнєвої підготовки першокурсників з іноземної мови; мотивація навчальної діяльності та її професійно-педагогічна спрямованість; особистісні характеристики першокурсника і рівень розвитку його пізнавальної сфери; особливості індивідуального стилю навчальної діяльності тощо). Велике значення при цьому мають як особливості вузівського навчального процесу, так і специфіка самої навчальної дисципліни “Іноземна мова”, її роль у професійному і особистісному зростанні студента.

Наголошується, що на кожному із етапів (початкового періоду адаптації, етапів середньої і високої адаптації)(П.А.Просецький, В.А.Семиченко, Н.Є.Шафажинська) розв'язуються специфічні завдання, спрямовані на подолання утруднень навчання, а також розвиток навчальної діяльності в умовах вузу.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури (В.Баширова, М.Вахрушев, Х.І.Лійметс, Б.Я.Недзвезький, С.І.Селіверстов та ін.) в дисертації виділено головні питання управління дидактичною адаптацією студентів першого курсу :

- інформація у формі детального і об'єктивного інструктажу-практикуму про особливості навчання у вузі, систему вимог, які пред'являються студентам, зміст і технологію нових організаційних форм навчання (лекція, практичні і семінарські заняття, самостійна робота, колоквиуми тощо);
- вироблення навичок роботи з літературою, складання бібліографії, конспектування лекцій тощо;
- моніторинг знань, умінь і навичок, які набуті першокурсником у школі та їх актуалізація в процесі вузівського навчання;

- активізація позитивних моральних і вольових якостей першокурсників, поглиблення їх професійної спрямованості;
- запобігання інтерференції неоптимальних навичок навчальної діяльності і перенесення позитивних настанов на площину вузівської системи навчання;
- встановлення і зміцнення внутрішньогрупових взаємин на принципах взаємопідтримки і взаємодопомоги, поширення задля цього групових форм організації навчання;
- формування психологічної готовності до навчання, зміцнення “Я – концепції”, зниження особистісної реактивної тривожності першокурсників;
- психологічна обґрунтованість, чіткість у постановці професійно-значущої мети, формування професійно-педагогічної спрямованості;
- об'єктивна педагогічна оцінка рівня засвоєння знань, що сприяє як формуванню критичного ставлення до успіхів, досягнутих у навчанні, так і усвідомленню вимог вузу до рівня набуття знань;
- поступова зміна акцентів у навчанні на користь збільшення ваги самостійної роботи, підвищення вимог до самоорганізації і самоконтролю.

При управлінні адаптаційним перебігом слід враховувати як особливості адаптаційної ситуації, в якій перебуває першокурсник, вивчаючи іноземну мову у вузі, так і рівень його дидактичної адаптованості, що діагностується за кількома показниками: темпами зростання мовленнєвої обізнаності; динамікою успішності студентів з іноземної мови; задоволеністю навчанням у вузі, і зокрема результатами вивчення іноземної мови.

Необхідною умовою педагогічного управління дидактичною адаптацією першокурсника у процесі вивчення ним іноземної мови є аналіз практики її перебігу в умовах вузу.

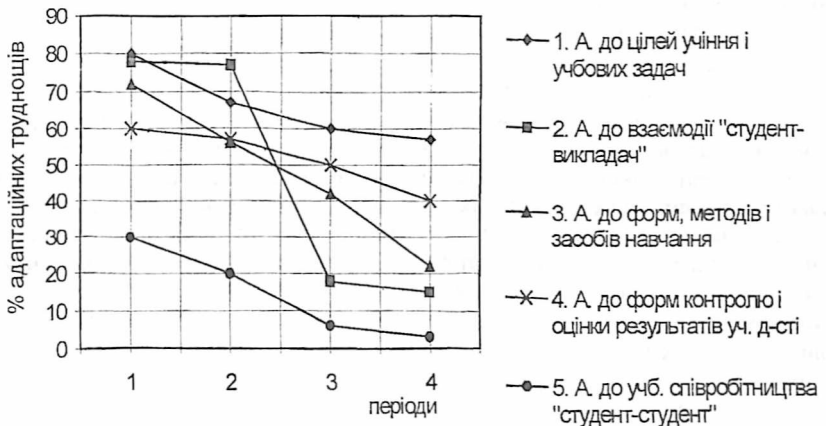

Рис. 1 Динаміка процесу дидактичної адаптації першокурсників.

Аналіз результатів констатуючого етапу дослідження (більше 400 респондентів) підтверджує актуальність і доцільність вивчення даної проблеми.

Він дозволив з'ясувати деякі загальні тенденції адаптаційного перебігу, які слід враховувати при організації навчання іноземної мови в адаптаційний період:

- першокурсники переживають адаптаційний період, що визначається як особливостями організації навчального процесу педагогічного закладу, специфікою навчальної дисципліни "Іноземна мова", так і індивідуально-психологічними якостями студентів, рівнем їх психологічної готовності і загальноосвітньої готовності до умов навчання у вузі;
- спостерігається тенденція зменшення адаптаційних труднощів першого року навчання, проте динаміка адаптації першокурсників відбувається нерівномірно.

Найбільш успішно адаптаційний перебіг відбувається в системі дидактичної взаємодії "студент – студент", що проявляється у взаємодопомозі, взаємопідтримці, налагодженні співробітництва в навчальній діяльності.

Суттєве зрушення в адаптації першокурсника до нових форм організації і методів навчання у вишій школі, а також форм і засобів контролю та оцінки результатів навчальної діяльності відбувається лише після першого семестру. Невідповідність дидактичних вимог і критеріїв оцінки знань і вмінь у вузівській і шкільній системах спричинює критичне ставлення першокурсника до педагогічної оцінки його знань і вмінь з іноземної мови. З адаптацією до нових форм контролю і критеріїв оцінки результатів навчальної діяльності пов'язана адаптація першокурсника до нової дидактичної взаємодії "студент – викладач".

Провідною мотивацією навчальної діяльності студентів, які опановують спеціальність "Іноземна мова", є сам предмет пізнання, тобто пізнавально-інформаційні мотиви, прагматичний інтерес до іноземної мови (63,2% від усіх названих мотивів), водночас лише для 23,1% першокурсників притаманними є професійно-педагогічні мотиви. Відсутність достатньо високого рівня сформованості педагогічного інтересу в більшості студентів цієї спеціальності (високий рівень лише в 12,3% студентів, на відміну від 33,6% з низьким рівнем педагогічного інтересу) утруднює процес дидактичної адаптації до мети учіння і навчальних задач (в т.ч. і лінгвістичних) в педагогічному закладі, цілями вивчення іноземної мови в якому є "формування іншомовної комунікативної і професійно-педагогічної компетенції майбутніх учителів" (В.М.Кривокулинська).

Інтегральним індикатором дидактичної адаптації першокурсників можна розглядати рівень і динаміку їх тривожності на заняттях з іноземної мови. Хоч і спостерігається деяке її зниження протягом першого курсу, однак як кількість студентів з високим її рівнем (33,6%), так і усереднені її показники (46,3%) залишаються досить високими. Це може свідчити як про нерозв'язання труднощів адаптаційного періоду, так і про індивідуально-психологічні особливості першокурсників, які при цьому не враховувалися.

Із розв'язанням труднощів адаптаційного періоду пов'язаний індекс задоволеності першокурсників різними аспектами навчання у вузі, які через це можуть виконувати функцію мотивації їх навчальної діяльності по вивченню іноземної мови. Непокоїть те, що індекс задоволеності навчальною діяльністю,

рівнем її успішності досить низький (відповідно $-0,11$ та $+0,23$). Це можна пояснити як зниженням її рівня, що викликано труднощами адаптаційного періоду, так і невідповідністю змісту і результатів навчальної діяльності очікуванням вчорашнього старшокласника.

В розділі робиться висновок про те, що педагогічне управління дидактичною адаптацією першокурсника у процесі вивчення ним іноземної мови повинно ґрунтуватися на вияві основних її чинників (рівень мовленнєвої підготовки, індивідуально-психологічні особливості студентів), врахуванні механізмів і загальних закономірностей її перебігу і конструюванні на основі цього методичної технології (методів, прийомів і засобів) навчання їх іноземної мови. Важливо при цьому задіяти не тільки педагогічні, а й психологічні та соціально-психологічні ресурси.

У другому розділі – “Педагогічні умови дидактичної адаптації першокурсника у процесі вивчення ним іноземної мови” – на основі розробленого діагностичного підходу до педагогічного управління дидактичною адаптацією аналізується рівень мовленнєвої підготовленості першокурсників із іноземної мови, обґрунтовується необхідність вивчення індивідуальних особливостей студентів у процесі засвоєння ними навчального матеріалу; конструюються методичні підходи до навчання першокурсників іноземної мови і описується програма експериментальної роботи; аналізується результативність формуючого експерименту.

Специфіка вивчення предмета “Іноземна мова” полягає в тому, що в основі його навчання є комунікативна функція викладача (О.П.Савченко) і відповідна система комунікації студентів, наявність у них особливих філологічних здібностей (розвинений фонетичний слух, чуття підтексту, розуміння художніх засобів) (Д.Ф.Ніколенко), аудіолінгвістичних навичок (Дж.Керрол), зокрема навичок аудіювання тощо.”Вхідне” діагностування рівня підготовки першокурсників дає змогу прогнозувати можливі труднощі, з якими вони зустрінуться протягом адаптаційного періоду.

Дослідження проблеми готовності першокурсників до вивчення іноземної мови в педагогічній вищій школі дало змогу зробити такі висновки:

- Про реальний рівень підготовленості першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі можна стверджувати лише після набуття ними певного лінгвістичного досвіду. Достатній рівень її складається лише під кінець першого курсу, а тому в адаптаційний період актуальним є діагностування мовленнєвої підготовленості студентів із іноземної мови.
- Протягом навчання відбувається трансформація уявлень першокурсників про зміст готовності до вузівського навчання помічається перехід від формальних (рівень шкільної успішності з іноземної мови, оцінки на вступних екзаменах, іномовленнева обізнаність порівняно з однокласниками та ін.) до сутнісних її ознак (загальний інтелектуальний розвиток, наявність інтересу і схильності до обраної спеціальності, уміння самостійно опановувати мовний матеріал, наполегливість тощо).
- Досвід вивчення іноземної мови в адаптаційний період здійснює суперечливий вплив на особистісну сферу першокурсників, зокрема на їхню

самооцінку навчальної діяльності і готовності до вузівського навчання. Значно більше студентів під кінець першого курсу знизили самооцінку своєї готовності, що є наслідком не лише трансформації її критеріїв, а й недостатнього подолання адаптаційних труднощів.

Аналіз мовленнєвої підготовки студентів першого курсу з іноземної мови виявив чимало її недоліків, серед них: недостатньо розвинуті навички самостійної роботи і самоконтролю навчальної діяльності, що негативно впливає на продуктивність і якість перекладу іномовного тексту, особливо вдома; низький рівень точності аудіювання повідомлення викладача іноземною мовою, особливо такого виду, як повне охоплення змісту повідомлення (у 65,2% спотворене, неправильне); результати експертної оцінки показують, що рівень усномовленнєвої компетенції першокурсників з іноземної мови на початку навчання є невисоким (понад 50% з них мають рівень нижче середнього). Хоч студенти і мають достатній лексичний запас із англійської мови, однак чимало з них відчують труднощі в побудові речень зі слів, переклад яких вони знають. Найбільш складною граматичною категорією для першокурсників є категорія часу дієслів, особливо форми творення дієслів різного часу. Нерідко має місце негативний вплив явища асиміляції: при вимові звуки іноземної мови уподібнюються з рідною; користуючись знаннями з рідної мови, допускають помилки при визначенні головних і другорядних членів речення, змішують типи підрядних речень та ін.

В дослідженні встановлено, що рівень фахової підготовленості, зокрема знання, уміння і навички з іноземної мови хоч і є одним із вирішальних чинників успішної адаптації першокурсника до умов вузівського навчання, однак є не єдиним. “Зона найближчого розвитку” (Л.С.Виготський), перспективи адаптаційного процесу значною мірою залежать від комплексу особистісних, пізнавальних і соціально-психологічних характеристик студента. Серед них важливими, на наш погляд, є: рівень лінгвістичного мислення; показники продуктивності і стійкості, розподілу і переключення уваги; динамічність і продуктивність заучування, обсяг оперативної пам’яті; мотиваційні тенденції, які є домінуючими в навчальній діяльності; рівень особистісної і реактивної тривожності на заняттях з іноземної мови.

Лонгітудне обстеження (період вступних іспитів, кінець 1-го семестру, кінець 2-го семестру) першокурсників виявило як індивідуальні відмінності у зазначених вище показниках, так і їх динаміку протягом першого року навчання у вузі.

Реалізація діагностичного підходу до педагогічного управління дидактичною адаптацією першокурсників передбачає розв’язання системи поетапних завдань: розробка моделі забезпечення наступності між вузівською і шкільною системами навчання іноземної мови; вивчення труднощів першокурсників і розробка загальних заходів щодо прискорення адаптаційних процесів; діагностика рівня мовленнєвої підготовленості з іноземної мови та індивідуально-психологічних особливостей студентів, важливих для її вивчення, а також ступінь їхньої адаптованості до умов вузівського навчання; конструювання і реалізація методичного підходу до навчання першокурсників на етапі формуючого експерименту.

Конструювання методичних підходів до навчання першокурсників здійснювалось нами із врахуванням як загальних змістовно-процесуальних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти (О.Б.Глузман), так і специфіки вивчення іноземної мови, його передового педагогічного досвіду та механізмів дидактичної адаптації. Ми виходили з того, що успішна дидактична адаптація першокурсників до вивчення іноземної мови залежить від цілісної системи організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Організація навчання першокурсників іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі може сприяти успішній їх адаптації при дотриманні багатьох змістовно-організаційних, практично-методичних, теоретико-лінгвістичних і психолого-педагогічних умов і відповідних заходів щодо їх забезпечення. Для перевірки цього на етапі формуючого експерименту необхідно було розв'язати низку взаємопов'язаних завдань:

- 1) Діагностика рівня іномовленнєвої підготовки першокурсників з метою виявлення імовірних труднощів адаптаційного періоду і розробки змісту ввідних повторювально-корективних курсів (Р.В.Водяна, І.Н.Годинська, М.А.Шепер).

- 2) Прогнозування успішності опановування студентами вузівської програми з іноземної мови на основі врахування як рівня їх попередньої підготовки, так і індивідуально-психологічних особливостей.

- 3) Розподіл першокурсників за мірою адаптованості і виокремлення "групи навчально-допоміжного комплексу" (С.О.Смірнова).

- 4) Коригування типових недоліків шкільного навчання, зокрема вдосконалення навичок самостійної роботи студентів по засвоєнню лінгвістичних знань, збагачення лексичного запасу та вироблення мовленнєвих умінь, розвиток мовленнєвого самоконтролю тощо.

- 5) Реалізація у навчальному процесі комплексу ефективних сучасних методів, засобів і форм організації вивчення іноземної мови, раціонального поєднання індивідуальної і групової роботи, аудиторної і домашньої.

- 6) Педагогічне стимулювання навчальної діяльності студентів (створення сприятливого мікроклімату в академічній групі і у взаєминах з викладачами, налагодження взаємин співробітництва і втілення особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, підвищення мотивації через моделювання ситуації успіху, актуалізація їх минулого іномовного досвіду).

- 7) Формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх педагогів (зміцнення професійної самооцінки, взаємообмін соціально-рольовими позиціями, розвиток мовленнєвої рефлексії тощо).

У розділі аналізуються конкретні шляхи і умови розв'язання окреслених завдань, особлива увага при цьому надається особі викладача вищої школи: рівню його мовленнєвої діяльності і лінгвістичної активності, адаптивності іномовлення, комунікативним умінням, гуманістичній налаштованості і педагогічному оптимізму.

Адаптаційний перебіг розглядається у взаємозв'язку і взаємозумовленості суто дидактичної адаптації першокурсників до умов вузівського навчання і педагогічної адаптації самого викладача, його методичної системи до рівня іномовленнєвої підготовленості студентів, їх індивідуально-психологічних

особливостей, зокрема рівня адаптованості. При впровадженні нової методики навчання слід зважати на те, що вона, зазвичай, сама потребує деякого періоду адаптації до неї як студентів, так і викладача, а це може позначитися на адаптаційному перебігу в цілому.

В дисертації доведено позитивний вплив педагогічного управління дидактичною адаптацією першокурсника у процесі вивчення ним іноземної мови як на суб'єктивне переживання студентами адаптаційного перебігу, так і на рівень загальної адаптованості першокурсників експериментальної групи.

Таблиця 1

Вплив експериментальної роботи на переживання першокурсниками адаптаційного перебігу під час вивчення іноземної мови у вузі (в %)

Характер переживання	1-й семестр		2-й семестр	
	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група
Адаптувався повністю	3,6	14,5	14,7	24,1
Швидше адаптувався, ніж ні	7,3	26,2	11,6	31,3
Частково адаптувався	47,8	39,6	43,3	30,8
Швидше не адаптувався, ніж так	23,8	11,5	24,5	13,8
Ще не адаптувався	17,5	8,2	5,6	--

Як засвідчують результати опитування першокурсників на початку першого і в кінці другого семестрів, в експериментальній групі істотно збільшилась кількість студентів, які суб'єктивно відчують себе адаптованими до умов вивчення іноземної мови у вузі (сумарний % тих, хто як мінімум "швидше адаптувався, ніж ні" в експериментальній групі в кінці другого семестру 55,4% проти 26,3% у контрольній). Відповідно зменшилась кількість тих, хто і під кінець першого курсу ще відчуває свою дидактичну дезадаптованість (13,8% в експериментальній проти 30,1% у контрольній). Наступна бесіда з першокурсниками, які суб'єктивно так і не призвичаїлись до вузівського навчання, засвідчила, що серед них переважно ті, хто не має чітко вираженої педагогічної спрямованості і вбачають своє майбутнє у професійній переорієнтації.

**Вплив експериментальної роботи на рівень адаптованості
першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі (в %)**

Рівні адаптованості	Етап адаптаційного перебігу			
	1-семестр		2-семестр	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	33,5	19,0	26,3	4,9
Середній	51,3	54,7	49,8	41,5
Високий	15,2	26,3	23,5	53,6

Ефективність розробленої комплексної системи організації навчання першокурсників іноземної мови з огляду на розв'язання завдань адаптаційного періоду можна оцінити за такими результатами її впровадження: рівень адаптованості першокурсників експериментальної групи до вивчення іноземної мови у вузі суттєво підвищився (53,6 % експериментальної групи порівняно з 23,5 % контрольної групи мали високий рівень адаптованості наприкінці експерименту, тобто їх навчальна діяльність характеризується творчим підходом до розв'язання лінгвістичних задач, ефективним подоланням труднощів, стійкими темпами зростання рівня мовленнєвої підготовки); суттєво зменшилась кількість першокурсників із низьким рівнем адаптованості (4,9% проти 26,3 % у контрольній групі), коли індекс задоволення навчальною діяльністю низький і вивчення предмета “Іноземна мова” пов'язане з великими труднощами, подолання яких потребує як мобілізації мотиваційних ресурсів студента, так і багатьох організаційно-методичних заходів. У студентів експериментальної групи покращилась успішність, її показники наблизились до рівня шкільної успішності і результатів вступних іспитів із іноземної мови; дещо знизились усереднені показники ступеня реактивної тривожності на заняттях із іноземної мови, хоч загальний її рівень залишається досить високим; зміцнилась професійно-педагогічна спрямованість студентів (на відміну від контрольної групи, в якій 17,9 % першокурсників мають намір змінити спеціальність чи профіль вузу або взагалі припинити навчання у вищій школі); покращилось самопочуття першокурсників, їх переживання адаптаційного перебігу до вивчення іноземної мови у вузі.

Разом з тим серйозними перешкодами адаптаційного перебігу першокурсників до умов вузівського навчання є недостатня професійно-педагогічна спрямованість значної частини студентів, що є недоліком професійної орієнтації на спеціальність вчителя іноземної мови; великі прогалини в рівні шкільної підготовки з іноземної мови, які не враховуються на вступних екзаменах; відсутність системи забезпечення наступності між шкільним і вузівським навчанням; недооцінка окремими викладачами вузу важливості і завдань адаптаційного періоду, низький їх рівень психологічної культури; недостатня увага керівництва факультету і вузу до проблем адаптації першокурсників.

У загальних висновках викладено основні результати теоретичної та методичної розробки проблеми педагогічного управління дидактичною адаптацією першокурсників до вивчення іноземної мови в педагогічному навчальному закладі, окреслено перспективи подальшого дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми дидактичної адаптації першокурсників до вузівського навчання, що виявляється у визначенні педагогічних умов реалізації діагностичного підходу до педагогічного управління адаптаційним перебігом студентів вищої педагогічної школи у процесі вивчення ними іноземної мови.

Проведене дослідження, аналіз результатів констатуючого і формуючого експериментів дають підставу зробити загальні висновки, які в цілому підтверджують правильність висунутої гіпотези дослідження:

1. Проблема адаптації першокурсників до нових умов вузівського навчання є однією із найактуальніших і найскладніших у педагогіці вищої школи, від розв'язання якої залежить підвищення ефективності навчального процесу. Період дидактичної адаптації слід розглядати як важливий етап професійної підготовки майбутнього вчителя.

Найбільша факторна вага в адаптаційному перебігу першокурсника припадає саме на дидактичну адаптацію, адже вона відповідає функціонально-цільовим особливостям навчального процесу у вузі і є умовою ефективності навчально-професійної діяльності.

Термін “дидактична адаптація” є більш точним порівняно з іншими (“адаптація до умов навчання”, “адаптація до умов навчального процесу” і т.п.), бо концепт “дидактична” вказує як на об’єкт адаптації (зміст вищої освіти, методи і організаційні форми навчання тощо), так і функціонально-процесуальний зв’язок її з навчаючою (дидактичною) діяльністю педагога.

2. Дидактична адаптація першокурсників до вузівського навчання іноземної мови відбувається як загальносистемними її механізмами (перебудова “шкільних” внутрішніх стереотипів самоорганізації навчальної діяльності відповідно до моделі вузівського навчання; трансформація звичних способів навчальної діяльності і їх реалізація в нових організаційних формах (лекція, семінарське і практичне заняття, самостійна робота тощо); перехід від соціально-рольової позиції “учня” до нової позиції “студента” і встановлення нової системи взаємин “студент – викладач”, “студент – студент” на основі ділового співробітництва і співтворчості, зближення професійно-спрямованих соціально-рольових функцій), так і під впливом дії об’єктивних і суб’єктивних чинників конкретної адаптаційної ситуації. Дидактична адаптація першокурсників до вивчення іноземної мови у вузі залежить як від адаптивних можливостей студента, рівня його іномовленнєвої підготовленості, мотивації навчальної діяльності і індивідуального її стилю, так і від самої методичної системи (зміст і характер лінгвістичних завдань; співвідношення між різними прийомами і формами

роботи над матеріалом; ступінь лінгвістично-комунікативної активності учасників дидактичної взаємодії тощо).

3. Емпіричними показниками дидактичної адаптації першокурсників до вивчення іноземної мови є темпи зростання іномовленнєвої обізнаності, динаміка успішності студентів з іноземної мови порівняно зі шкільною і результатами вступних екзаменів, зміст і характер труднощів у вивченні іноземної мови, самооцінка підготовленості до навчання у вузі і ступінь задоволеності його результатами.

Протягом 1-го року першокурсниками долається багато адаптаційних труднощів, однак у динаміці адаптаційного перебігу спостерігається нерівномірність між окремими її процесами. Поряд із швидкою адаптацією до навчально-ділового співробітництва в системі “студент-студент”, у взаєминах із викладачами зберігається ще чимало труднощів, що позначається, зокрема, у несприйнятливому ставленні студентів до педагогічної оцінки, високому рівні тривожності на заняттях іноземної мови. Суттєве зрушення в адаптації до нових форм контролю і критеріїв оцінки знань спостерігається лише після першої екзаменаційної сесії. Особливо великі труднощі пов’язані з адаптацією до нових, відмінних від шкільних методів і організаційних форм навчання.

Через низьку професійно-педагогічну мотивацію, відсутність у багатьох студентів, які навчаються на спеціальності “Іноземна мова”, сформованого стійкого педагогічного інтересу виникають значні труднощі в адаптації до цілей і завдань навчання у педагогічному навчальному закладі.

Неподолання труднощів адаптаційного періоду призводить до зниження під кінець 1-го курсу і так невисокого загального індексу задоволеності навчанням у вищій педагогічній школі. Однак в окремих студентів спостерігаються суттєві відмінності як у змісті і характері труднощів, які переживаються, так і темпах і ефективності адаптаційного перебігу. Це дає змогу класифікувати студентів за високим, середнім і низьким рівнями адаптованості до умов вузівського навчання іноземної мови.

4. Педагогічне управління дидактичною адаптацією першокурсників у процесі вивчення ними іноземної мови у вузі є ефективним її механізмом за умови врахування рівня іномовленнєвої підготовки студентів, а також індивідуально-психологічних їх особливостей у процесі засвоєння ними навчального матеріалу (рівень розвитку самоконтролю у процесі вивчення іноземної мови; рівень лінгвістичного мислення; показники продуктивності і стійкості уваги, її розподілу і переключення; динамічність заучування, його продуктивність, а також об’єм оперативної пам’яті); домінуючі мотиваційні тенденції у навчанні. Діагностика цих показників є необхідною умовою реалізації індивідуального і диференційованого підходу до навчання студентів іноземної мови у розвивальній взаємодії їх з викладачами і студентами.
5. Розроблена на основі зазначених вище теоретичних положень методична система організації навчання першокурсників іноземної мови, яка передбачала низьку змістовно-організаційних, практично-методичних, теоретико-лінгвістичних, психолого-педагогічних умов і заходів, забезпечувала на етапі формуючого експерименту більш успішну дидактичну адаптацію студентів.

Показниками її ефективності було збільшення кількості першокурсників із високим рівнем адаптованості до вивчення іноземної мови (53,6% проти 23,5% в контрольній групі); підвищення рівня успішності, наближення її до шкільних показників і результатів вступних іспитів; підвищення інтересу до педагогічної професії на відміну від контрольної групи, в якій 17,9 % першокурсників мали намір змінити спеціальність чи профіль вузу.

Проведене психолого-педагогічне дослідження проблеми дидактичної адаптації першокурсників у процесі вивчення ними іноземної мови у вузі природно не вичерпує всіх її аспектів. Подальшого теоретичного осмислення та експериментального вивчення потребують питання параметрів контролю за адаптаційним перебігом та засобів своєчасної корекції виявлених недоліків та усунення перешкод. Важливо також простежити вплив професійної орієнтації на професію вчителя забезпечення наступності між вузівською і шкільною системою навчання на процес дидактичної адаптації, а також роль в цьому психологічних, соціально-психологічних і педагогічних чинників.

Список опублікованих праць:

1. Плотникова О.Б. Педагогічне керування процесом дидактичної адаптації першокурсника педвузу// Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр. НПУ. Вип. 3.- К., 1999. - С. 277-280.
2. Плотникова О.Б. Організація самостійної роботи першокурсників у процесі вивчення іноземної мови// Рідна школа. - 2001.- № 9.- С. 56-57.
3. Плотникова О.Б. Конструювання методичних підходів до навчання першокурсників іноземної мови у період дидактичної адаптації// Мови й культура народів Приазов'я: Зб. наук. пр. Берд. держ. пед. ін-ту ім.П.Д.Осипенко. Вип. 3.- Бердянськ, 2001.- С. 276-290.
4. Плотникова О.Б. Аналіз рівня підготовки випускників середньої школи до вивчення іноземної мови у вузі// Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр. НПУ. Вип. 3.- К., 1999.- С. 401-405.
5. Плотникова О.Б. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації // Рідна школа.-2001.-№ 10.- С. 62-64.

ПЛОТНИКОВА О.Б. Дидактична адаптація студентів першого курсу вищого педагогічного навчального закладу (на матеріалі вивчення іноземної мови). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2001.

Дисертацію присвячено питанням підвищення ефективності навчального процесу в педагогічному навчальному закладі на основі врахування закономірностей входження першокурсників у новий освітньо-дидактичний простір вивчення

іноземної мови. У дисертації розроблено рівні і показники адаптації студентів до вивчення англійської мови у вузі, розкрито особливості адаптаційного перебігу, найбільш ефективним механізмом якого є педагогічне управління із врахуванням виявленого стану іномовленнєвої підготовки першокурсників та їх індивідуально-психологічних особливостей.

Встановлено, що адаптаційні труднощі першокурсників характеризуються досить великою індивідуальною варіативністю залежно від особливостей вивчення студентами іноземної мови в школі, рівня загальних їх адаптивних можливостей.

Запропоновано цілісну систему дидактико-методичних і соціально-психологічних передумов вузівського вивчення іноземної мови, доцільність дотримання яких обґрунтовано теоретично і підтверджено практично.

Основні результати праці знайшли впровадження у процесі вивчення іноземної мови майбутніми вчителями.

Ключові слова: дидактична адаптація, іномовленнєва підготовка, адаптаційні труднощі, педагогічне управління, механізми адаптації.

ПЛОТНИКОВА Е.Б. Дидактическая адаптация студентов первого курса высшего педагогического учебного заведения (на материале изучения иностранного языка). - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2001.

Диссертация посвящена вопросам повышения эффективности учебного процесса в педагогическом учебном заведении на основе учета закономерностей вхождения первокурсников в новое образовательно-дидактическое пространство изучения иностранного языка. В диссертации разработаны уровни и показатели адаптации студентов к изучению английского языка в вузе, раскрыты особенности адаптационного процесса, наиболее эффективным механизмом которого является педагогическое управление с учетом выявленного уровня иноязычной подготовки первокурсников и их индивидуально-психологических особенностей.

Установлено, что адаптационные трудности первокурсников характеризуются достаточно большой индивидуальной вариативностью в зависимости от особенностей изучения студентами иностранного языка в школе, уровня общих их адаптивных возможностей.

Предложена целостная система дидактико-методических и социально-психологических условий вузовского изучения иностранного языка, целесообразность поддержания которых обоснована теоретически и подтверждена практически.

Основные результаты работы нашли применение в процессе изучения иностранного языка будущими учителями.

Ключевые слова: дидактическая адаптация, иноязычная подготовка, адаптационные трудности, педагогическое управление, механизмы адаптации.

PLOTNYKOVA O.B. Didactic adaptation of the first-year students of pedagogical educational institution (on the material of the foreign language learning).- Manuscript.

The thesis to gain Candidate's degree in the Pedagogical Science. Speciality 13.00.09 – Theory of instruction. – National M.Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2001.

The thesis is devoted to the problem of increasing the efficiency of educational process at a teachers' training institute taking into consideration natural results of the first-year student's entry into the new didactic field of foreign language study. The work gives generalization and new solvation to the scientific problem of first-year students' didactic adaptation to the process of higher school instruction. It is revealed in determining pedagogical conditions of realization of diagnostic approach to pedagogical influence on the process of students' adaptation when learning a foreign language.

The research and analysis of experimental results make it possible to come to the conclusion confirming the correctness of the idea that the problem of first-year students' didactic adaptation is one of the most complicated in the pedagogics of higher school. The period of didactic adaptation should be considered as an important stage in professional training of a would-be teacher.

Didactic adaptation is highly influential as it corresponds to the functional and purpose peculiarities of educational process at higher school and is one of the conditions of the effectiveness of teaching and professional activity.

First-year students' didactic adaptation is a complicated dynamic process determined both by general characteristics of higher education and by specificity of learning a certain subject. Under the circumstances it is possible to speak of didactic adaptation to educational process in general and adaptation to its components, for instance, adaptation to individual work or didactic adaptation to foreign language learning at higher school.

First-year students' didactic adaptation to foreign language learning at higher school is going on in accordance with its general system mechanisms (reformation of secondary school inner stereotypes as for self-organization of learning activity in conformity with the model of higher school training; transformation of habitual ways of learning and their realization in new organization forms (a lecture, a seminar, a practical class, individual work, etc.); transition from the social role of a pupil to that of a student and establishment of "student-teacher" and "student-student" relationship based on business cooperation and co-authorship and drawing together professionally aimed and social functions) and under the influence of objective and subjective factors of a certain adaptational situation.

First-year students' didactic adaptation to foreign language learning depends not only on student adapting abilities, his level of foreign language training, learning motivation and individual style of studies, but also on methodic system (the contents and character of linguistic tasks; the correlation of different forms of work at the material; the level of linguistic and communicative activity of didactic interaction participants, etc.).

The empiric indices of first-year students' didactic adaptation are the rate of growth of foreign language mastery, the dynamics of students' progress in the foreign language in comparison with school and entrance examinations results, the contents and character of

difficulties in learning a foreign language, the self-appraisal of preparation for studies at higher school, and the level of satisfaction with own results.

During the 1st year of studies students have to overcome a great number of difficulties, but in the dynamics of adaptational passage it is observed irregularity between its separate processes. Side by side with a fast adaptation to educational and business cooperation in the system "student-student" there are difficulties in the relationship "students-teachers" what often causes students' negative attitude to pedagogical appraisal and high level of anxiety during foreign language classes. The considerable progress in adaptation to the new forms of control and criteria of knowledge estimation is observed only after the first examination session. Particular difficulties are connected with adaptation to the new, different from school, methods and organization forms of instruction.

Because of low professional pedagogical motivation, absence of formed steady pedagogical interest among the students learning the foreign language appear difficulties in adaptation to educational purposes and tasks at a higher pedagogical institution.

Non-overcoming of adaptational difficulties results in lowering the general index of satisfaction by the end of the 1st year. It is ascertained that students' difficulties are characterized by a great individual variety in contents and character, speed and effectiveness of adaptational passage. According to this, students can be classified as those with high, middle and low level of adaptation to the conditions of higher school foreign language teaching.

Pedagogical influence on the first-year students' adaptation in the process of their foreign language learning is its effective mechanism on condition that students' level of foreign language training is taken into account (their vocabulary, knowledge of the principal grammar categories and syntax, skills of translation, the accuracy of auding, linguistic and communicative abilities, etc.) as well as their individual psychological peculiarities of learning educational material (the level of self-control development; the level of linguistic thinking; the indices of attention productivity and steadfastness, its distribution and switching; the dynamics and productivity of learning by heart and also the volume of efficient memory; dominant motivation tendencies in learning; students' level of personal and reactive anxiety in class, etc.). The diagnostics of these indices proved to be the necessary condition of realization of individual and differential approach to students' foreign language teaching in developing interaction with teachers and students.

On the basis of the above-mentioned theoretical propositions there has been worked out the integral system of first-year students' foreign language teaching that presupposes a number of practical and methodical, theoretical and linguistic, psychological and pedagogical conditions and measures. The given system guaranteed more successful didactic adaptation of students during the forming experiment. Thus, the expediency of the proposed didactic methodical and social psychological conditions of foreign language study at an institute of higher education is grounded theoretically and proved practically.

The main research results have been used in the process of learning a foreign language by would-be teachers.

Key words : didactic adaptation, foreign language training, adaptational difficulties, pedagogical influence, mechanisms of adaptation.